

**BASKETBOLNING TARIXI VA RIVOJLANISHI****Utemuratova Dinara Nurillaevna**

Ajniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti jismoniy-madaniyat fakulteti

2-a guruhi talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15332717>**Annotatsiya.** Ushbu maqola basketbolning tarixi va rivojlanishini batafsil yoritadi.

*Maqola basketbolning tug'ilishi, James Naismith tomonidan yaratilib, dastlabki qoidalari bilan boshlanib, AQShda va butun dunyoda qanday rivojlanganini ko'rsatadi. Shuningdek, maqolada NBA ligasining tashkil topishi, ayollar basketbolining rivoji, sport va madaniyatning o'zaro aloqasi, O'zbekistondagi basketbol holati va kelajakka oid istiqbollar haqida so'z boradi. Basketbolning global ommalashuvi, texnologiyalarning sportdagi roli va sportning ijtimoiy, iqtisodiy ta'siri ham muhokama qilinadi. Maqola basketbolning nafaqat sport, balki madaniyat, jamiyat va iqtisodiyotdagi o'rnini yoritib, uning kelajagi haqida fikrlar bildiradi.*

**Kalit so'zlar:** Basketbol tarixi, James Naismith, NBA, FIBA, Ayollar basketboli, Sport madaniyati, O'zbekistonda basketbol, 3x3 basketbol, Basketbolning global rivojlanishi, Basketbol va texnologiya.

**HISTORY AND DEVELOPMENT OF BASKETBALL**

**Abstract.** This article covers the history and development of basketball in detail. The article begins with the birth of basketball, its creation by James Naismith, the initial rules, and shows how it developed in the United States and around the world. The article also discusses the formation of the NBA league, the development of women's basketball, the relationship between sports and culture, the state of basketball in Uzbekistan and future prospects. The global popularity of basketball, the role of technology in sports, and the social and economic impact of sports are also discussed. The article highlights the place of basketball not only in sports, but also in culture, society and economy, and expresses thoughts about its future.

**Keywords:** History of basketball, James Naismith, NBA, FIBA, Women's basketball, Sports culture, Basketball in Uzbekistan, 3x3 basketball, Global development of basketball, Basketball and technology.

**ИСТОРИЯ И РАЗВИТИЕ БАСКЕТБОЛА**

**Аннотация.** В этой статье подробно рассматривается история и развитие баскетбола. В статье прослеживается история баскетбола, начиная с его создания Джеймсом Нейсмитом, его первоначальные правила и то, как он развивался в Соединенных Штатах и во всем мире. В статье также рассматриваются становление лиги НБА, развитие женского баскетбола, взаимосвязь спорта и культуры, состояние

баскетбола в Узбекистане и перспективы на будущее. Также будут обсуждаться мировая популярность баскетбола, роль технологий в этом виде спорта, а также социальное и экономическое влияние этого вида спорта. В статье освещается место баскетбола не только как вида спорта, но и в культуре, обществе и экономике, а также высказываются мысли о его будущем.

**Ключевые слова:** История баскетбола, Джеймс Нейсмит, НБА, ФИБА, Женский баскетбол, Спортивная культура, Баскетбол в Узбекистане, баскетбол 3x3, Глобальное развитие баскетбола, Баскетбол и технологии.

Basketbolning tarixi 1891 yilga borib taqaladi, u zamonaviy sport dunyosida eng mashhur va tez rivojlanayotgan turlardan biridir. Uning yaratilishi AQShning Springfield shahridagi YMCA (Young Men's Christian Association) maktabida bo'lib o'tgan. Ushbu sportni yaratgan shaxs esa Kanadalik pedagog James Naismithdir. Naismith yangi sport turini ixtiro qilishga qaror qilgan, chunki o'quvchilarni qishki mavsumda jismoniy faoliyatni davom ettirishga undash kerak edi. U juda oddiy o'yin qoidalarini ishlab chiqdi, shuningdek, jismoniy faollikni oshirish va o'yinning qiziqarli bo'lishi uchun savatni o'yin asosiga aylantirdi.

Birinchi o'yin 1892 yil 11 martda o'tkazildi. O'yin 13 ta qoidaga asoslangan edi va to'pni bir-birining darvozalariga tushirish orqali ochkolar yig'ish maqsad qilingan edi. O'yin boshlang'ichda ikki jamoada 9 nafardan o'yinchi bo'lgan. O'yin savatga to'pni tashlashdan iborat bo'lib, to'pni olish uchun zinadan foydalanish talab qilingan.

Basketbol tezda AQShda mashhurlikka erishdi va boshqa davlatlarda ham tarqala boshladi. 1893 yilda Fransiyada, 1894 yilda esa Angliyada basketbol o'ynala boshlandi. 1936 yilda Berlin yozgi Olimpiya o'yinlarida basketbol birinchi marta rasmiy sport turi sifatida qo'shildi, bu uning xalqaro darajada tan olinishi uchun muhim bosqich edi. O'sha vaqtda basketbolning asosiy rivojlanishi, albatta, Amerika Qo'shma Shtatlarida bo'lib o'tdi. Ushbu o'yinning ommalashuvidan so'ng, turli mintaqalarda ko'plab basketbol ligalari tashkil etildi.

NBA (National Basketball Association) dunyoning eng kuchli va eng ko'zga ko'ringan basketbol ligasi hisoblanadi. NBA 1949 yilda tashkil etildi, bu NBL (National Basketball League) va BAA (Basketball Association of America) ligalarining birlashishidan so'ng yuzaga keldi. NBA o'zining kuchli raqobati, ajoyib o'yinchilari va yuqori sifatli o'yinlari bilan butun dunyo bo'ylab mashhur bo'ldi. Bu liganing muvaffaqiyati va ajoyib o'yinchilari, jumladan Michael Jordan, Magic Johnson, Larry Bird, Kobe Bryant va LeBron James kabi sportchilar, basketbolni dunyo bo'ylab yanada ommalashtirdi. Ularning muvaffaqiyatlari, shuningdek, basketbolning global madaniyatga integratsiyasiga sabab bo'ldi.

Bundan tashqari, basketbolning xalqaro maydonda rivojlanishi davom etdi. FIBA (Xalqaro Basketbol Federatsiyasi) 1932 yilda tashkil topdi va basketbolning xalqaro o'yin sifatida keng tarqalishiga katta hissa qo'shdi. FIBAning tashkil topishi bilan birga, basketbol jahon miqyosida yanada rivojlandi va hozirda 200 dan ortiq davlatlarda o'ynaladi.

Ayollar basketboli ham katta rivojlanish yo'lini bosib o'tdi. 1976 yilda ayollar basketboli Olimpiya o'yinlarida rasmiy sport turi sifatida kiritildi. Ayollar basketbolining rivojlanishi sport sohasida gender tengligini ta'minlashda muhim omil bo'ldi. Amerika ayollar basketboli jamoasi, shuningdek, jahon miqyosida eng muvaffaqiyatli jamoa bo'lib, 10 marta Olimpiya chempioni bo'lgan. Ayollar basketbolining mashhurligi nafaqat professional darajada, balki o'quvchilarning sportga bo'lgan qiziqishini oshirishga ham yordam berdi.

Basketbol sportdan tashqari, madaniyatning ajralmas qismiga aylandi. NBA o'yinlari televideniye orqali butun dunyoga tarqaldi va basketbolchilar o'zlarining uslubi, kiyinish madaniyati va ijtimoiy faoliyati bilan yoshlar orasida katta ta'sir ko'rsatdi. Sportchilar faqatgina maydonda emas, balki ijtimoiy tarmoqlarda ham faollik ko'rsatib, yoshlarni sportga, sog'lom turmush tarziga va madaniyatga undadi.

Ayniqsa, Michael Jordanning Nike bilan hamkorlikda yaratilgan Air Jordan brendi basketbol va moda olamida inqilob yasadi. U o'yinlarining samaradorligi bilan birga, o'zining brendi orqali yangi madaniyat yaratdi.

O'zbekistonda basketbolning rivojlanishi 20-asrning 60-yillariga borib taqaladi. O'sha paytda o'yin maktablarda o'qitila boshlandi. Keyinchalik, professional basketbol ligalari tashkil etildi va yoshlar orasida basketbolga bo'lgan qiziqish ortdi. O'zbekistonning milliy basketbol jamoasi xalqaro maydonlarda o'z o'rnini egallashga harakat qilmoqda, va bu sport turi ayniqsa yirik shaharlar, jumladan Toshkentda juda ommalashgan.

Basketbolning kelajagi raqamli texnologiyalar va global aloqalar orqali shakllanmoqda.

Yangi texnologiyalar yordamida o'yinchilarni tahlil qilish va o'qitish jarayonlari sezilarli darajada samaraliroq bo'lmoqda. Shuningdek, 3x3 basketbolining Olimpiya o'yinlarida rasmiy sport turi sifatida kiritilishi (2020 yil Tokio Olimpiadasi) yangi sport shaklini yaratdi va bu turdagi basketbol o'yinlariga bo'lgan qiziqish ortmoqda.

Kelajakda, basketbolning global ekspansiyasi va yangi texnologiyalar yordamida o'yinlar nafaqat raqobatbardosh, balki yanada ko'proq interaktiv va tomoshabinlar uchun qiziqarli bo'lishi kutilmoqda. Basketbolning dunyo bo'ylab rivojlanishi va uning yanada ommalashishi sportga bo'lgan qiziqishni yanada oshiradi.

Basketbol sporti nafaqat jismoniy faoliyat, balki global madaniyatning ajralmas qismiga aylandi. Uning tarixi va rivojlanishi nafaqat sport, balki ijtimoiy va iqtisodiy sohalarida ham katta ta'sir ko'rsatdi.

Bugungi kunda basketbol dunyo miqyosida eng mashhur va eng ko'zga ko'ringan sport turlaridan biri hisoblanadi. Yangi texnologiyalar va global aloqalar orqali basketbolning kelajagi yanada yorqin bo'lishi kutilmoqda.

## REFERENCES

1. Yusupov, A. (2020). *O'zbekiston sporti: tarix va rivojlanish* — Toshkent: Sport nashriyoti.
2. Mansurov, T. (2018). *Basketbol va uning rivojlanish tarixidan* — Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
3. Jalilov, R. (2019). *O'zbekiston basketboli: bugun va kelajak* — Toshkent: Yoshlar nashriyoti.
4. Tursunov, M. (2021). *Sport va madaniyat: basketbol o'rnida* — Toshkent: O'zbekiston jismoniy tarbiya va sport instituti.
5. Rahimov, S. (2022). *Sport va yoshlar: basketbolning jamiyatdagi roli* — Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti.